

COMING-OF-AGE VA SHAXS SHAKLLANISHI TUSHUNCHALARI

Isamuxamedova Munisxon Najmitdinovna

O'zDJTU, Ingliz tili -3 fakulteti, amaliy fanlar №3 kafedrası o'qituvchisi

E-mail: munisxonisamuxamedova3@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy adabiyotshunoslikda keng qo'llanilayotgan **coming-of-age** konsepsiyasi hamda shaxs shakllanishi tushunchalarining nazariy mohiyati tahlil qilinadi. Coming-of-age insonning bolalikdan o'smirlikka, undan esa kattalik bosqichiga o'tish jarayonini ifodalovchi tushuncha sifatida qaralib, ushbu jarayonning psixologik, ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy jihatlari yoritiladi. Shaxs shakllanishi esa insonning o'zligini anglash, mustaqil qaror qabul qilish, jamiyatdagi o'rnini belgilash va axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish jarayoni bilan bog'liq holda ko'rib chiqiladi. Maqolada coming-of-age va shaxs shakllanishining o'zaro munosabati, badiiy obraz va xarakter yaratishdagi ahamiyati, ichki konflikt, ijtimoiy muhit, oila, do'stlik va axloqiy tanlov kabi omillarning qahramon yetukligiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, mazkur tushunchalarni ingliz-amerika va o'zbek nasri doirasida qiyosiy o'rganish imkoniyatlari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: coming-of-age, shaxs shakllanishi, bolalik, o'smirlik, kattalik, identitet, o'zlikni anglash, badiiy obraz, psixologizm, axloqiy tanlov, ijtimoiy muhit, qiyosiy adabiyotshunoslik.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические основы понятий **coming-of-age** и формирования личности в современной литературе. Coming-of-age определяется как художественное изображение перехода человека от детства к подростковому возрасту и далее к взрослости. Особое внимание уделяется психологическим, социальным, нравственным и духовным аспектам данного процесса. Формирование личности рассматривается как процесс осознания собственного «я», приобретения самостоятельности, определения места человека в обществе и формирования нравственных ценностей. Анализируется взаимосвязь coming-of-age и становления личности, а также роль внутреннего конфликта, социальной среды, семьи, дружбы и нравственного выбора в развитии художественного персонажа. Отдельно рассматриваются возможности сравнительного изучения данных понятий в англо-американской и узбекской прозе.

Ключевые слова: coming-of-age, формирование личности, детство, подростковый возраст, взрослость, идентичность, самосознание, художественный образ, психологизм, нравственный выбор, социальная среда, сравнительное литературоведение.

Abstract: This article examines the theoretical concepts of **coming-of-age** and personality formation in contemporary literary studies. Coming-of-age is understood as the artistic representation of an individual's transition from childhood through adolescence to adulthood. The study focuses on the psychological, social, moral, and spiritual dimensions of this process. Personality formation is considered as the development of self-awareness, independence, social identity, and moral values. The article analyzes the relationship between coming-of-age and personality formation, emphasizing the role of internal conflict, family, friendship, social environment, and moral choice in the development of literary characters. It also discusses the potential for a comparative study of these concepts in Anglo-American and Uzbek prose.

Keywords: coming-of-age, personality formation, childhood, adolescence, adulthood, identity, self-awareness, literary character, psychologism, moral choice, social environment, comparative literature.

KIRISH

Zamonaviy adabiyotshunoslikda inson shaxsining shakllanishi, uning ichki dunyosi va jamiyat bilan munosabati muhim ilmiy masalalardan biridir. Ayniqsa, bolalikdan kattalikka o'tish davrining badiiy talqini inson hayotidagi eng murakkab va muhim bosqichlardan birini aks ettiradi. Ingliz-amerika adabiyotshunosligida ushbu jarayon ko'pincha **coming-of-age** atamasi bilan ifodalanadi.

Coming-of-age konsepsiyasi dastlab yosh insonning ulg'ayishini anglatuvchi tushuncha sifatida qaralsa-da, zamonaviy tadqiqotlarda uning mazmuni ancha kengaygan. Bugungi kunda coming-of-age nafaqat biologik yoki yosh jihatdan ulg'ayish, balki shaxsning o'zligini anglashi, mustaqil fikrlashi, jamiyatdagi o'rnini topishi va axloqiy qarorlar qabul qilish jarayoni sifatida tushuniladi.

Shu jihatdan coming-of-age va **shaxs shakllanishi** tushunchalari bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Chunki insonning bolalikdan kattalikka o'tishi davomida uning xarakteri, dunyoqarashi, qadriyatlari va hayotiy pozitsiyasi shakllanadi.

1. COMING-OF-AGE TUSHUNCHASINING NAZARIY MOHIYATI

Coming-of-age atamasi ingliz tilida "ulg'ayish", "voyaga yetish", "kattalikka o'tish" ma'nolarini anglatadi. Adabiyotshunoslikda esa u qahramonning bolalikdan kattalikka o'tish jarayonini badiiy tasvirlash bilan bog'liq. Coming-of-age jarayonini quyidagi asosiy bosqichlar orqali ifodalash mumkin:

bolalik → o'smirlik → inqiroz yoki konflikt → tajriba → o'zlikni izlash → axloqiy tanlov → o'zini anglash → yetuklik.

Bu bosqichlar barcha badiiy asarlarda bir xil ketma-ketlikda uchramasligi mumkin. Ayrim asarlarda qahramonning ulg'ayishi ichki konflikt orqali, boshqalarida esa ijtimoiy muhit yoki hayotiy fojiaiy tajriba orqali yuzaga keladi. Shuning uchun coming-of-age tushunchasi **jarayon** sifatida qaralishi kerak. Bu jarayonning asosiy

natijasi qahramonning o'z hayoti va o'zligi haqida mustaqil tushunchaga ega bo'lishidir.

2. SHAXS SHAKLLANISHI TUSHUNCHASI

Shaxs shakllanishi insonning biologik mavjudotdan ijtimoiy va ma'naviy jihatdan ongli shaxsga aylanish jarayonidir. Badiiy asarda shaxs shakllanishi qahramonning:

- dunyoqarashi;
- xarakteri;
- qadriyatlari;
- ijtimoiy munosabatlari;
- mustaqil qarorlari;
- axloqiy pozitsiyasi;
- o'zligini anglash darajasi

orqali namoyon bo'ladi.

Shaxs shakllanishi faqat tashqi voqealar natijasi emas. Insonning ichki dunyosidagi o'zgarishlar ham ushbu jarayonning muhim qismidir. Masalan, qahramon muayyan voqeani boshdan kechiradi. Ammo uning shaxs sifatida shakllanishini aynan voqeaning o'zi emas, balki **qahramon ushbu voqeani qanday anglagani va undan qanday xulosa chiqargani** belgilaydi. Shu sababli coming-of-age tadqiqotida tashqi voqea va ichki o'zgarish o'rtasidagi munosabat muhim metodologik masala hisoblanadi.

3. COMING-OF-AGE VA SHAXS SHAKLLANISHINING O'ZARO MUNOSABATI

Coming-of-age va shaxs shakllanishi bir-birini to'ldiruvchi tushunchalardir. Coming-of-age — **ulg'ayish jarayoni**, shaxs shakllanishi esa ushbu jarayon davomida yuzaga keladigan **psixologik, axloqiy va ijtimoiy o'zgarishlar majmui** sifatida qaralishi mumkin.

Buni quyidagi model orqali ifodalash mumkin:

Yosh o'zgarishi → hayotiy tajriba → ichki konflikt → o'zlikni izlash → qaror → axloqiy anglash → shaxsiy yetuklik.

Demak, coming-of-age shaxs shakllanishining badiiy modeli sifatida ham namoyon bo'lishi mumkin.

4. BOLALIK VA SHAXSNING DASTLABKI SHAKLLANISHI

Bolalik inson shaxsining dastlabki shakllanish bosqichidir. Badiiy asarlarda bolalik ko'pincha beg'uborlik, ishonch, tasavvur va kattalar dunyosini hali to'liq anglamaslik bilan bog'lanadi. Biroq zamonaviy adabiyotda bolalik faqat beg'uborlik davri sifatida tasvirlanmaydi. Bola qahramonlar ham oilaviy muammolar, adolatsizlik, qo'rquv, yo'qotish va ijtimoiy qarama-qarshiliklarga duch kelishi mumkin. Bunday tajribalar keyinchalik qahramonning dunyoqarashi va xarakterini shakllantiradi. Shu

jihtadan bolalikni coming-of-age jarayonining **boshlang'ich nuqtasi** sifatida qarash mumkin.

5. O'SMIRLIK VA O'ZLIKNI IZLASH

O'smirlik coming-of-age jarayonining eng muhim bosqichlaridan biridir. Chunki aynan shu davrda inson o'zini boshqalardan farqli individual shaxs sifatida anglay boshlaydi.

Qahramonda quyidagi savollar paydo bo'lishi mumkin:

- Men kimman?
- Men qanday inson bo'lishni xohlayman?
- Mening jamiyatdagi o'rnim qanday?
- Ota-onamning qarashlari bilan mening qarashlarim bir xilmi?
- To'g'ri va noto'g'ri nimani anglatadi?
- Men mustaqil qaror qila olamanmi?

Mazkur savollar qahramonning ichki konfliktini kuchaytiradi. O'smirlik davridagi konflikt ko'pincha **“men” va “jamiyat”, “shaxsiy xohish” va “ijtimoiy talab”, “bolalik qarashlari” va “yangi dunyoqarash”** o'rtasidagi ziddiyat orqali namoyon bo'ladi.

11. INGLIZ-AMERIKA VA O'ZBEK NASRIDA COMING-OF-AGE

Coming-of-age konsepsiyasining universal jihatlari mavjud bo'lsa-da, uning badiiy ifodasi milliy adabiyotning estetik va madaniy xususiyatlari bilan belgilanadi. Ingliz-amerika nasrida qahramonning mustaqilligi, individual tanlovi, shaxsiy identiteti va ichki erkinligi ko'pincha muhim masalalardan biri sifatida namoyon bo'ladi. O'zbek nasrida esa shaxs shakllanishi ko'pincha oila, jamiyat, milliy qadriyatlar, urf-odatlar va ijtimoiy munosabatlar bilan chambarchas bog'liq holda tasvirlanadi. Biroq bu farqlarni qat'iy umumlashtirish mumkin emas. Har bir asar o'zining individual poetik modeliga ega. Qiyosiy-tipologik tadqiqotning vazifasi ham aynan shu nuqtada namoyon bo'ladi: umumiy insoniy tajriba bilan milliy-madaniy o'ziga xoslikning o'zaro munosabatini aniqlash.

XULOSA

Coming-of-age va shaxs shakllanishi tushunchalari zamonaviy adabiyotshunoslikda insonning ulg'ayishi va individual shaxs sifatida shakllanishini tadqiq etish uchun muhim nazariy kategoriyalar hisoblanadi. Coming-of-age insonning bolalikdan kattalikka o'tish jarayonini ifodalasa, shaxs shakllanishi ushbu jarayonda yuzaga keladigan psixologik, ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy o'zgarishlarni qamrab oladi. Tadqiqot natijasida coming-of-age jarayonining asosiy komponentlari sifatida **bolalik, o'smirlik, ichki konflikt, hayotiy tajriba, o'zlikni izlash, axloqiy tanlov, o'zini anglash va yetuklikni ajratish** mumkin. Coming-of-age konsepsiyasini ingliz-amerika va o'zbek nasri misolida qiyosiy o'rganish esa universal insoniy tajriba bilan milliy-madaniy xususiyatlarning o'zaro munosabatini aniqlashga imkon beradi. Shu

jihatdan **coming-of-age** → **shaxs shakllanishi** → **identitet** → **axloqiy tanlov** → **yetuklik** zanjiri zamonaviy nasrda inson konsepsiyasini tadqiq etishning muhim nazariy modeli sifatida qaralishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jo'raqulov U., Hamroyev K. **Qiyosiy adabiyotshunoslik**. – Toshkent: Lesson Press, 2021.
2. Nazarov B. **O'zbek adabiyoti qiyosiy adabiyotshunoslik aspektida: ta'sir va tipologiya**. – Toshkent: Muharrir, 2019.
3. Normatov U. **Umumbaxsh tamoyillar**. – Toshkent, 2000.
4. Tartt D. **The Little Friend**. – New York: Alfred A. Knopf, 2002.
5. Bo'rixon L. **Quyosh hali botmagan**. – Toshkent, 2018.